

Chernik S. D. The Coverage of the Coup of May 29, 1903 in Serbia by Kievlianin Newspaper

The Kievlianin Newspaper coverage of the 1903 May Coup events in Belgrade whose brutal character shocked the whole civilized world has been extensively researched in this article. The main reasons for the assassination of King Alexander Obrenović and Queen Draga are given through the prism of journalists' reports. The role of army in organization and completion of the mutiny has been defined. Special attention has been given to the personal characteristics of the newly proclaimed King of Serbia Petar Karađorđević and his participation in the national political process.

Keywords: Serbia, Coup, King Alexander Obrenovic, Kievlianin Newspaper

УДК 39:2-773(477.51)(051)

К. А. Литвин

НАРОДОЗНАВЧІ МАТЕРІАЛИ СВЯЩЕННИКІВ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ЄПАРХІЇ НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ “ВЕРА И ЖИЗНЬ” (1912–1917)

У статті розглядається участь представників вищого та повітового духовенства у розгортанні та популяризації етнографічних досліджень краю наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., висвітлюється науковий доробок священнослужителів Чернігівської єпархії у царині народознавства, представлений, зокрема, на сторінках єпархіального журналу “Вера и Жизнь” (1912–1917). Показано, що тематичне наповнення журналу забезпечувалося мережею постійних дописувачів. Надруковані на сторінках цього видання етнографічні матеріали свідчать про зацікавленість духовенства у вивченні традиційної народної культури в широкому контексті.

Ключові слова: Чернігівська єпархія ХІХ – ХХ ст., духовенство, народознавчі дослідження, єпархіальний часопис.

Після здобуття Україною незалежності дедалі більшим стає вплив церкви на суспільство. Повернення до духовних традицій, залучення досвіду минулих поколінь, масштабне відновлення монастирів і церков, – усі ці фактори стали невід’ємною частиною розбудови українського демократичного суспільства. Для подальшого розвитку сучасної етнології видається важливим вивчення та переосмислення творчого доробку кількох поколінь служителів культу з традиційно-побутової культури. Ми звертаємося до представників чернігівського єпархіального духовенства як основних дописувачів журналу “Вера и Жизнь”. Систематизація накопичених церковниками відомостей з матеріальної та духовної культури краю та його церковного життя допоможуть відтворити цілісну картину розвитку українського народознавства в окремому регіоні на межі ХІХ – ХХ ст.

За останні півтора століття тема народознавчої діяльності представників церкви не була (а фактично й не могла бути) предметом спеціального дослідження. Такою ж мірою це стосувалося їхніх, так би мовити, додаткових життєвих зацікавлень. Одними з перших на різнобічну діяльність священнослужителів, у тому числі у царині етнографії, вказали історики О. Коваленко, Г. Курас, В. Малиневська. Так, дослідники у колективній публікації “Розвиток історичного краєзнавства на Чернігівщині у другій половині ХІХ ст.” (1984) [1] побіжно назвали розвідки церковників, опубліковані на шпальтах “Черниговских губернских ведомостей” (1838–1918) та “Черниговских епархиальных известий” (1861–1911).

Зростання дослідницького інтересу до публікацій кліриків, представлених на сторінках місцевих періодичних видань, припало на 90-ті рр. ХХ ст. Про це свідчать дослідження Н. Полетун (1991) [2], В. Дятлова (1992) [3], В. Руденка (1998) [4] та ін. Проте, їхня увага була прикута переважно до матеріалів з історії церкви та краю, поданих священниками до редакцій таких періодичних видань як “Черниговские губернские ведомости”, “Черниговские епархиальные известия”, “Черниговский историко-отрывной календарь”, “Черниговский листок” тощо.

Згодом вивчення окресленої тематики було поглиблене в розвідці О. Гейди “Черниговские епархиальные известия”: історія створення та діяльність (1861–1911)” (2007) [5], де серед провідних дописувачів краєзнавчих матеріалів до єпархіального часопису дослідниця назвала протоієрея А. Страдомського, священників П. Огієвського, І. Кибальчича, О. Єфимова, І. Платонова, К. Карпинського та ін. Окремо авторка подала короткі відомості про упорядковані три покажчики статей “Черниговских епархиальных известий” священниками А. Страдомським (не опубліковане), І. Жигуновим (1903) та К. Карпинським (1905). До аналізу тематичного наповнення та виявлення дописувачів місцевої періодики долучилися Г. Самойленко та О. Самойленко (2001) [6]. Між тим, етнографічні розвідки церковників залишилися поза увагою дослідників.

У 2003 р. вийшов друком упорядкований істориком О. Тарасенко бібліографічний покажчик періодичних видань Чернігівської єпархії “Прибавление к Черниговским епархиальным известиям” (1906–1911), “Вера и Жизнь” (1912–1917)” [7]. Усі публікації згруповані в ньому у п’яти розділах, що відбивали накреслену тогочасною редакційною колегією програму видання. Зауважимо, що до покажчика автор не вніс матеріали з “Церковно-общественного отдела” та “Хронику местной и общественной жизни”.

Як бачимо, в центрі уваги дослідників частіше перебували матеріали кліриків з історії краю, опубліковані на сторінках регіональних та єпархіальних періодичних видань. Нашою метою є спеціальний аналіз участі

церковних діячів у розгортанні народознавчих досліджень за сприяння представників Чернігівської єпархії наприкінці XIX – на початку XX ст. та висвітлення їх наукового доробку, зокрема на сторінках єпархіального журналу “Вера и Жизнь”.

Відомо, що ініціатива заснування “Черниговских епархиальных известий” належала архієпископу чернігівському Філарету (Гумілевському). Подібно до видань такого типу, місцеві “Епархиальные известия” склалися з двох частин: офіційної та неофіційної. У першій частині друкували височайші маніфести, розпорядження по духовному відомству, директиви Синоду, розпорядження єпархіального керівництва, відомості про призначення та переміщення посадових осіб консисторії тощо. На сторінках неофіційної частини публікували пастирські проповіді та повчання, праці святих отців, а також різного роду розвідки, авторами яких були священики.

У цей час розвивати духовну періодику в Україні були покликані регіональні церковні братства. Вони розпочали свою роботу на основі “Головних правил для заснування православних церковних братств”, затверджених Св. Синодом 7 вересня 1864 р. Згідно із законодавством, церковними братствами вважалися релігійні спілки мирян та служителів культу, метою діяльності яких була охорона православної віри, а також покращення благодійної та культурно-просвітницької сфери. Такого роду установи діяли на Харківщині, Полтавщині, Київщині, Волині, Поділлі, не стала виключенням і Чернігівщина.

Зразковою була робота чернігівських церковних братств, утворених за часів управління Чернігівською єпархією архієпископом Веніаміном (Биковським) (1882–1893). Відомо, що за благословенням владики на Чернігівщині було започатковано роботу чотирьох єпархіальних братств, кожне з яких мало виконувати окреме завдання. У 1888 р. при Свято-Михайлівській церкві Чернігівської духовної семінарії розпочало роботу братство Святого Михаїла, князя чернігівського.

Відомо, що на початку 1891 р. чернігівське братство Святого Михаїла розширило свою діяльність у релігійно-виховній та просвітницькій сферах. Свідченням цього стала участь представників єпархіального духовенства в організації та проведенні ювілейних заходів з нагоди 900-ліття заснування Чернігівської єпархії. До підготовки активно долучився й новопризначений вікарій Новгород-Сіверський Сергій (Соколов) (1892–1893). За рекомендації єпископа Сергія була споруджена дерев'яна каплиця на місці хрещення мешканців Чернігова в урочищі Святе. Крім того, братчики брали участь у ремонтних роботах у Спаському, Борисоглібському соборах та Іллінській церкві.

Низку змін в єпархіальну друкарську справ вніс єпископ Василій (Богоявленський), який керував Чернігівською єпархією протягом 1911–1917 рр. Так, за ініціативи владики єпархіальне видання “Черниговские епархиальные известия” було перейменовано. Невдовзі після його промови, текст якої був надрукований в останньому числі “Епархиальных известий” за 1911 р., було повідомлено, що “редакция “Черниговских епархиальных известий” считает своим долгом довести до сведения духовенства Черниговской епархии, что “Черниговские епархиальные известия” прекращают свое самостоятельное существование. Вместо них будет издаваться новый журнал “Вера и Жизнь” при новом составе редколлегии...” [7, с.2]. Відтепер відповідальним за видавництво журналу стало братство святого Михаїла, князя чернігівського, засноване у 1888 р. при Свято-Михайлівській церкві Чернігівської духовної семінарії. Відомо, що редакція новоствореного єпархіального журналу не поквалилася з “отриманням ліцензії” на видання і була змушена в третьому числі за 1912 р., на окремому аркуші-додатку повідомити читачів, що “...ввиду того, что разрешение Св. Синода на издание журнала “Вера и Жизнь” последовало только 14 сего февраля, редакция выпускает за январь и февраль месяцы по одному номеру вместо двух. С марта месяца журнал будет выходить по два номера ежемесячно” [7, с.4]. Принагідно зазначимо, що і у наступні роки журнал виходив нерегулярно.

За задумом редакторів “Веры и Жизни” видання мало виконувати завдання культурницької просвіти жителів губернії, зокрема шляхом залучення останніх до активнішого вивчення краю. Крім того, вони висловили переконання, що “успех журнала зависел главным образом от сочувствия к нему самого духовенства епархии, поэтому редакция обращается съ горячим призывом к духовенству епархии – оказать епархиальному органу моральную поддержку своим ближайшим сотрудничеством в нем” [8, с.2]. Священикам пропонувалося подавати до редакції свої розвідки, релігійні “переживання”, оповіді повчального характеру, розповіді, які б ґрунтувалися на християнських заповідях. Не оминули увагою редактори й “живых духом мирян, дабы они могли подавать на страницах свой голос по различным вопросам” [8, с.3].

Отже, програма випуску єпархіального журналу у зміненому форматі передбачала, крім підготовки богословсько-філософського тематичного розділу, де б розміщувалися науково-популярні статті з різних питань православного богослов'я та філософії, також історичний розділ, який репрезентував би розвідки дописувачів із загальної та церковної історії, археології, але також і етнографії.

Перша розвідка народознавчого профілю, опублікована на сторінках журналу “Вера и Жизнь” у 1913 р., містила відомості про правила святкування неділі Вай в давнину. Її автором був дослідник, який підписався криптонімом К. [9]. Відомо, що свято входу Господнього до Єрусалима в народі називали неділею Вай, на знак згадки про зустріч місцевим населенням Ісуса пальмовими гілками (вайми). У нашій місцевості замість вай застосовували гілочки верби, тому побутувала ще одна назва цього свята – Вербна неділя. Автор розвідки, крім відомостей про особливості святкування Вербної неділі, подав також детальний опис святкової верби, яку переносили під час хресного ходу з Успенського собору до Красної площі в Москві. За словами автора, дерево становили на сані або на віз, прикрашали паперовими квітами, солодощами, а також яблуками, грушами, фініками. Обов'язково біля верби мав бути осел, якого тримав патріарший боярин та п'ять дияконів. Принагідно зазначалося, що на Русі осла зазвичай замінював кінь, замаскований під осла

за допомогою приклеєних довгих вух. Місце, де знаходились осел та верба, прикрашали шовком, бархатом. Після закінчення хресного ходу та молебну патріарх дарував царю ваю (пальмову гілку) та вербу з "черенком в бархот", і тільки після цього священники роздавали вербу боярам і всім, хто зібрався на площі. Згадав автор і про звичаї, які вийшли із давньої церковно-обрядової практики, а саме: "льтопроводження" (святкували 1 вересня), звичай "нешнаго дъйства" (перед святом Різдва Христового), "умовеніє ногъ" (в четвер перед Пасхою) та "ходженіє на ослити", яке здійснювали в неділю Вайї.

На сторінках "Веры и Жизни" дописувач, який підписався криптонімом К. М., подав також історію походження терміну "святки", описав звичаї, пов'язані зі святкуванням Різдва Христового (1913) [10]. Він указав, що на Русі "святки" або як їх ще називали "святые дни", припадали на кінець грудня і тривали до свята Хрещення Господнього. Проходили вони в "разных увеселеніях: колядках, щедровках, переряживаніи и гаданіях" [10, с.32]. Так, подано відомості про повір'я, згідно якого у період "святко", особливо на "Василів вечір", на землю "являлась маса вредныхъ карликовъ, которыя проказничали, причиняли различныя бѣды". У деяких "глухих местах их называли карачуны" [10, с.35]. Позбавитись від них можна було лише за допомогою хрещенської води, набраної в ополонці на світанку на свято Хрещення Господнього. Інколи в цю воду кидали гаряче вугілля "и всприскивая больно, приговаривали: с гуся вода – с тебя худоба" [10, с.35].

У своїх розвідках священники, які долучалися до справи вивчення місцевих народних традицій, природно, не обходили питань церковних традицій, зокрема відзначення свят. Так, у публікації, підписаній криптонімом К. М., автор, розглядаючи традиційні для різдвяних "святко" звичаї "вертепа" та "звъздохожденія" зауважив, що вертеп, з яким "ходили славить Христа" по домівках, являв собою обклеєну кольоровим папером скриньку, в середині якої були розміщені малюнки сцен із життя Ісуса Христа. Він подав також перелік типів вертепів, серед яких були: однарусні, двоярусні, дерев'яні, картонні, "вертящиеся и неподвижные".

Окремий інтерес становить опублікований на сторінках епархіального часопису "Вера и Жизнь" етнографічний нарис під назвою "Червоне яйце" (1914), підписаний криптонімом І. Л. [11]. У ньому були подані апокрифічні перекази щодо започаткування традиції обмінюватися червоними яйцями на Пасху. У першій із них оповідалося, що вперше червоні яйця побачив бідняк, який ніс курячі яйця продавати на базар, і по дорозі зустрів Ісуса Христа, який ніс Хрест на гору для розп'яття. Бідняк покинув свій кошик і став допомагати Ісусу. Невдовзі повернувшись до кошика, він побачив, що яйця стали червоного кольору. Другий переказ, за твердженням автора, був за походженням з теренів Греції. У ньому традиція фарбування яєць пов'язувалась із іменем римського імператора Олександра Севера (222–235), "в день рождения которого курица снесла красное яйцо. Когда О. Север вступил на престол, то христиане стали дарить друг другу красные яйца в знак добрых пожеланий" [11, с.47]. Наступна "легенда" була записана грецьким автором Никифором Калістом й, на думку автора, була найправдивішою. Згідно неї, мироносиця Марія Магдалина піднесла червоне яйце римському імператору Тиверію зі словами: "Христос Воскрес!". Після цього серед християн виникла традиція обмінюватися пасхальною радістю, символом якої стали червоні яйця. Автор нарису зауважив, що за два-три дні до свята Пасхи фарбували яйця переважно заміжні жінки та деінде дівчата.

Показовим стало й висвітлення духовенством на сторінках епархіального журналу питання церковної історії та культури. Свідченням цього були, зокрема, історико-літургійний нарис священника М. Курганського "Об одеждах русского духовенства и церковном облачении" (1913) [12] й священника К. Карпинського "О крестовых полах в Малороссийских епархиях (материалы XVIII в.)" (1913) [13], серія статей В. Дмитриєвського "Религиозно-нравственный быт древней Руси" (1913) [14–17], публікації ієрея Л. Глаголева, присвячені з'ясуванню походження чернецтва (1914) [18–22] та історико-канонічний нарис дослідника Б. Ярушевича щодо висвітлення ролі мирян в управлінні церковним майном (1914) [23] та ін.

Заслуговує на увагу й розвідка священника – знавця місцевих старожитностей В. Краснопольського, який на сторінках журналу "Вера и Жизнь" подав опис чудотворного образу святителя Миколая з с. Топчевська Козелецького повіту (1913) [24]. На початку свого дослідження він зазначив, що ця ікона довгий час була забута. За словами В. Краснопольського, вона зберігалася на північній стороні в місцевій Преподобно-Семеонівській церкві. Її кіот був прикрашений різьбленими визолоченими колонами з такими ж пілястрами. Ікона розмірами "11 ½ вершков в висоту и 8 вершков в ширину" [24, с.58] написана на полотні, натягнутому на дерев'яну дошку.

За словами ієрея В. Краснопольського, починаючи з другої половини XVIII ст. в місцеву церкву почали приїжджати богомольці з різних міст. Вони, окрім церкви, обов'язково відвідували сільську "благочестивую старуху М. Шрамченко, которая занималась лечебным исцелением даже трудноизлечимых болезней". Серед зцілених згадувалися малолітній сліпий хлопчик, а також дружина священника із с. Сломинки. Протягом останніх п'яти років остання нічого не чула, а під час її відвідин доньки, яка в свою чергу була дружиною священника с. Топчевська, сліпа жінка сильно закричала. На запитання про причину крику нічого не відповідала, а на ранок попросила зятя написати записку "о здравии", з якою й пішла до церкви. Під час літургії жінка стояла перед вітарем, щоб священник прочитав "Євангеліє" над її головою. Як тільки прозвучали перші слова "Во время оно", вона затряслась, після цього почала чути [24, с.56]. Таким чином, опубліковані матеріали дають можливість скласти уявлення про побутуючі практики народного лікування, зокрема, звернення не тільки до місцевих цілителів, але й священнослужителів, а також використання церковних атрибутів, зокрема чудотворних ікон.

Пастирсько-місіонерський відділ братського журналу "Вера и Жизнь" включав у себе матеріали з пастирського життя та практики, проповіді та бесіди. Матеріали цього відділу містять відомості, які проливають світло на повсякденне життя селян з усіма його проблемами. Найгострішою з них, судячи із

публікацій, була проблема пияцтва місцевого населення. Так, у 1912 р. опублікована стаття священика В. Попова "Брачний пир у трезвенника" [25], в якій автор описав перше враження про свій притч. Зауважимо, що назву відповідного населеного пункту (судячи з усього, навмисно) він не вказав. За його словами, "село славилось самымъ пьянымъ в окрестности", місцеві мешканці пропивали майно в місцевих "Римах", "Парижах", "Монопольнях". Згадав В. Попов і про те, що коли вперше заговорив про проблему пияцтва в селі, то над ним сміялися навіть діти. І все ж через три роки він знайшов однодумців і зміг організувати гурток непитущих. Принагідно дописувач згадав про сватання одного із парубків – члена гуртка. За традицією, ще під час сватання згоду батьків на шлюб необхідно було закріпити розпиттям горілки. Тут же молодий заявив батькам дівчини, що пити не тільки не буде, але й вина не поставить. Священик записав, що почувши ці слова, батьки дівчини замислилися, чи "отдавать ли дочь в дом таких странных людей" [25, с.85]. Свідченням наполегливості духовенства у боротьбі з пияцтвом є публікація впродовж 1912 р. серії матеріалів В. Чернявського під назвою "Всероссийский съезд практических деятелей по борьбе с алкоголизмом в Москве" [26–29].

Ще однією з кричущих проблем стало зростання кількості самогубств серед молоді віком від 16 до 20 років. На сторінках пастирсько-місіонерського відділу часопису духовенство намагалося знайти відповідь на причини зростання суїциду. Так, ієрей О. Гусаківський, вбачав їх зокрема у "бездуховной культурной бедности". Як наслідок, за його словами, "молодые люди стали смотреть на жизнь как на пустую и глупую шутку, в которой нет ни ценности, ни смысла" [30, с.86].

За задумом редакторів видання, четвертий відділ журналу – літературний, мав виконувати роль просвітництва серед мирян Чернігівської єпархії. В його основу лягли художні твори та статті з літературознавства. Так, протягом 1912 р. на сторінках цього розділу опублікували вірші М. Раєвського, П. Мироносицького, А. Шестерикова, оповідання В. Успенського, М. Лубенцова, М. Сосновцева, М. Липського та ін.

Отже, важливе значення для розгортання народознавчих досліджень на Чернігівщині мала ініціатива церковної влади, особиста зацікавленість впливових архієреїв, які знаходили шляхи співпраці з місцевою періодичною пресою та засновували власні єпархіальні видання. Зміна назви та редколегії часопису не змінили традиційне тематичне наповнення журналу, яке забезпечувалося мережею постійних дописувачів. Свідченням цього стала діяльність представників православного братства Святого Михайла, князя чернігівського, яким було доручено видавництво єпархіального журналу "Вери и Жизнь" (1911–1917). Оприлюднені на сторінках цього видання етнографічні матеріали стали показником зацікавленості духовенства у вивченні традиційної народної культури, проявом їхнього інтересу до дослідження церковних традицій та обрядовості. Нині ці фактографічні відомості суттєво доповнюють джерельну базу народознавства і потребують подальшого вивчення.

Джерела та література

1. Коваленко О. Б. Розвиток історичного краєзнавства на Чернігівщині у другій половині XIX ст. / О. Б. Коваленко, Г. М. Курас, В. М. Маліневська // Третя Респуб. наук. конф. з істор. краєзнавства : Тези доповідей. – К., 1984. – С. 236–238.
2. Полетун Н. Подвижничество "Губернских ведомостей" / Н. Полетун // Чернігівські відомості. – 1991. – № 50. – С. 6.
3. Дятлов В. А. История западно-европейской общественно-политической мысли на страницах журнала "Вера и Жизнь" / В. А. Дятлов // 1000 років Чернігівській єпархії : Тези доповідей церковно-історичної конференції / Чернігівське єпархіальне управління, Інститут археології Академії наук України, Чернігівський державний педуніверситет ім. Т. Г. Шевченка ; Редколегія : В. П. Коваленко (відп. редактор) та ін. – Чернігів : "Сіверянська думка", 1992. – С. 106–108.
4. Руденок В. З історії чернігівської преси [Електронний ресурс] / В. Руденок. – Режим доступу : http://www.gorod.cn.ua/print/city_613.html. – Назва з екрану.
5. Гейда О. "Черниговские епархиальные известия" : історія створення та діяльність (1861–1911) / О. Гейда // Сіверянський літопис. – 2007. – № 2. – С. 49–59.
6. Самойленко Г. В. Періодика Чернігівщини: сторінки історії [Електронний ресурс] / Г. В. Самойленко, О. Г. Самойленко. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ltkp/2011_66/ist/ist23.pdf. – Назва з екрану.
7. Періодичні видання Чернігівської єпархії: "Прибавление к Черниговским епархиальным известиям" (1906–1911), "Вера и Жизнь" (1912–1917): Бібліогр. покажч. / Упоряд. О. Ф. Тарасенко. – Чернігів, 2003. – 153 с.
8. От редакции // Вера и Жизнь. – 1912. – № 1. – С. 2.
9. К. Обычай в неделю Ваий в старину / К. // Вера и Жизнь. – 1913. – № 7. – С. 45–48.
10. К. М. Рождественские святки (истор. заметка) / К. М. // Вера и Жизнь. – 1913. – № 14. – С. 30–37.
11. И. Л. Красное яичко : (Этнограф. заметка) / И. Л. // Вера и Жизнь. – 1914. – № 7. – С. 46–58.
12. Курганский М. Об одеждах русского духовенства и церковном облачении / М. Курганский // Вера и Жизнь. – 1913. – № 14–15. – С. 38–46.
13. Карпинский К. О крестовых полах в Малороссийских епархиях (материалы XVIII в.) / К. Карпинский // Вера и Жизнь. – 1913. – № 11. – С. 58–63.
14. Дмитриевский В. Религиозно нравственный быт древней Руси / В. Дмитриевский // Вера и Жизнь. – 1913. – № 13. – С. 28–39.
15. Дмитриевский В. Религиозно нравственный быт древней Руси / В. Дмитриевский // Вера и Жизнь. – 1913. – № 14–15. – С. 47–59.
16. Дмитриевский В. Религиозно нравственный быт древней Руси / В. Дмитриевский // Вера и Жизнь. – 1913. – № 16. – С. 41–51.
17. Дмитриевский В. Религиозно нравственный быт древней Руси / В. Дмитриевский // Вера и Жизнь. – 1913. – № 17. – С. 33–45.
18. Глаголев Л. Происхождение монашества / Л. Глаголев // Вера и Жизнь. – 1914. – № 13. – С. 90–103.
19. Глаголев Л. Происхождение монашества / Л. Глаголев // Вера и Жизнь. – 1914. – № 14–15. – С. 38–45.

20. Глаголев Л. Происхождение монашества / Л. Глаголев // Вера и Жизнь. – 1914. – № 16. – С. 34–41.
21. Глаголев Л. Происхождение монашества / Л. Глаголев // Вера и Жизнь. – 1914. – № 17–18. – С. 60–72.
22. Глаголев Л. Происхождение монашества / Л. Глаголев // Вера и Жизнь. – 1914. – № 19. – С. 26–33.
23. Ярушевич Б. Роль мирян в управлении церковным имуществом (историко-канонический очерк) / Б. Ярушевич // Вера и Жизнь. – 1914. – № 14–15. – С. 46–60.
24. Краснопольский В. Чудотворный образ святителя Николая в с. Топчевска, Козелецкого уезда / В. Краснопольский // Вера и Жизнь. – 1913. – № 6. – С. 54–60.
25. Попов В. Брачный пир у трезвенника / В. Попов // Вера и Жизнь. – 1912. – № 3. – С. 82–88.
26. Чернявский В. Всероссийский съезд практических деятелей по борьбе с алкоголизмом в Москве / В. Чернявский // Вера и Жизнь. – 1912. – № 19. – С. 24–50.
27. Чернявский В. Всероссийский съезд практических деятелей по борьбе с алкоголизмом в Москве / В. Чернявский // Вера и Жизнь. – 1912. – № 20. – С. 25–40.
28. Чернявский В. Всероссийский съезд практических деятелей по борьбе с алкоголизмом в Москве / В. Чернявский // Вера и Жизнь. – 1912. – № 22. – С. 41–49.
29. Чернявский В. Всероссийский съезд практических деятелей по борьбе с алкоголизмом в Москве / В. Чернявский // Вера и Жизнь. – 1912. – № 23. – С. 64–77.
30. Гусаковский А. Духа не угашайте / А. Гусаковский // Вера и Жизнь. – 1912. – № 19. – С. 74–87.

Литвин Е. А. Народноведческие материалы священников черниговской епархии на страницах журнала “Вера и жизнь” (1912–1917)

В статье раскрыты условия участия представителей высшего и уездного духовенства в развитии и популяризации этнографических исследований края в конце XIX – начале XX вв., освещаются научные наработки священнослужителей Черниговской епархии народноведческого направления, представленные на страницах журнала “Вера и Жизнь” (1912–1917). Охарактеризованы этнографические материалы постоянных авторов, которые свидетельствуют о их заинтересованности в изучении особенностей народной культуры в широком контексте.

Ключевые слова: Черниговская епархия XIX – XX ст., духовенство, этнографические исследования, епархиальный журнал.

Litvyn K. A. Materials about Ethnography by the Priests of Chernihiv Eparchy in the Journal “Faith and Life” (1912-1917)

The article analyzes participation of high and district clergy in beginning of research and making popular of ethnographic research of Chernihiv area in the end of XIX – beginning of XX century. The article shows researches of the clergy of Chernihiv eparchy in sphere of ethnography studies, in particular, in the journal “Faith and Life” (1912-1917). Thematic content of the journal was secured by the network of permanent authors. Ethnographic materials published in the journal indicate about interest of clergy in research of traditional folk culture in wide context.

Keywords: Chernihiv eparchy XIX-XX centuries, clergy, folk research, eparchy journal

УДК 930.2(477)

В. М. Крижанієвський

ЕЛИСАВЕТГРАДСЬКА ГАЗЕТА «ГОЛОС ЮГА» ТА РОСІЙСЬКА ЦЕНЗУРА У СВІТЛІ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ

У Російській імперії уряд проводив різнопланову цензурну політику щодо періодичних видань. Зрозуміло, що вивчення цензурного контролю за столичною періодикою полегшується непоганим збереженням матеріалів газетних редакцій та Головного цензурного управління Міністерства внутрішніх справ. У свою чергу, вивчення цього ж питання на провінційному рівні (у цьому разі – елисаветградському) ускладнюється відсутністю матеріалів газетних редакцій у Державному архіві Кіровоградської області. Важливу інформацію про цензурний тиск на єдину багаторічну ліберальну газету «Голос Юга» можна виокремити лише із коротких «спогадів» С.П. Крамаренка. Цінність цього документа зумовлюється тим, що автор був не тільки близький до редакції, але й добре орієнтувався у питаннях цензури в межах всієї країни. Також із цих «Спогадів...» можна дізнатися, що найбільш дієвим способом впливу на редакцію газети стала система штрафів, яка тільки за кілька місяців досягла суми 8000 руб. Слід підкреслити, що цей фінансовий тиск був дієвим і у матеріалах газети «Голос Юга» за 1907 – 1914 роки простежується значне звуження проблематики, послаблюється аналітичний рівень публікацій.

Ключові слова: цензура, штраф, газетна редакція, «Голос Юга», С. П. Крамаренко, інформаційний потенціал.

Здобуття Україною незалежності позитивно відбилося на розвитку вітчизняної історичної науки. Зміни виявилися не тільки у скасуванні методологічного монізму, розширенні тематики досліджень, але й у полегшенні доступу для науковців до архівних матеріалів. Упродовж 1990 – 2000-х рр. вітчизняні гуманітарії починають інтенсивно вивчати пресу, що дало підставу деяким ученим говорити навіть про становлення нової спеціальної історичної дисципліни – пресознавства [1]. У той же час дослідження друкованих видань Кіровоградщини обмежується лише окремими краєзнавчими розвідками та дослівним перенесенням матеріалів з дореволюційної та радянської періодики у відповідні рубрики сучасних газет [2]. Ураховуючи